

Dekanat Nowogródek Za pierwszą fun-dację na korzyść dominikanów w Nowogródku uważa się fundusz wielkiego księcia WKL Giedymina, za drugą zaś – ofiara Samuela Ciechanowskiego. Przy Giedyminie, to znaczy w pierwszej połowie XIV w., kościół filialny nowogródzkiego klasztoru działał w Lubczy. W 1468 r. podczas kapituły zakonu zdecydowano wysłać do Nowogródka braci kaznodziejów. Jednak w źródłach historycznych XVI w. dotychczas nie znaleziono informacji potwierdzającej działalność dominikanów w danym mieście.

Klasztor zakonu w Nowogródku, który ufundował w 1624 r. koniuszy WKL Krzysztof Chodkiewicz, pobudowano na nabytej przez niego ziemi we wschodniej części placu rynkowego, na rogu ul. Słonimskiej (względem głównej fasady kościoła, dziś ul. Mickiewicza) i Żydowskiej (dziś – Sowiecka).† Później, 3 sierpnia 1636 r., zostawszy kasztelanem wileńskim, Chodkiewicz powiększył początkowy fundusz, a pod koniec XVII w. do fundacji dołączyły się również Ostrowska i Bralnicka. Początkowo drewniany kościół został konsekrowany pod wezwaniem św. Jacka – orędownika litewskiej prowincji zakonu. W 1724 r. pobudowano nową murowaną świątynię (jednak ze względu na renesansowe dekoracje sklepień nawy północnej można przypuścić, że zbudowano ją jeszcze w XVII w.). Nazwę kościoła zmieniono w drugiej połowie XVIII w., kiedy odbudowano go po pożarze 1751 r. Od tego czasu świątynia jest pod wezwaniem św. Michała Archanioła.

W latach 80. XVIII w. w klasztorze mieszkało 12 księży, 5 kleryków i 2 konwersów, przy kościele działało kółko różańcowe oraz zgromadzenie św. Michała Archanioła założone 6 lipca 1769 r. przez kanonika wileńskiego ks. Taczyłowskiego.

Klasztorny inwentarz 1804 r. opisuje wygląd klasztoru następująco: wejście na terytorium klasztoru od strony rynku odznaczało się bramą z czterech murowanych słupów pokrytych dachówką, uwieńczonych drewnianymi wazonami zielonego koloru, nad bramą na metalowych sztabach znajdowało się pozłocone godło zakonu dominikanów – pies z pochodnią i krzyżem. Z lewej strony stała drewniana dzwonnica z trzema dzwonami: „św. Michał”, „św. Dominik” i „św. Tadeusz” (wszystkie dzwony zostały zarekwirowane przez armię rosyjską w 1915 r.). Do kościoła przylegał, tworząc wewnętrzne podwórko, murowany klasztor, gdzie oprócz 30 celi zakonników znajdowały się klasy szkolne. Szkoła przy klasztorze została założona w 1794 r. i składała się z 6 klas; 6-7 profesorów na czele z prefektem wykładało w niej arytmetykę, historię, matematykę, nauki moralne, języki, prawo, fizykę i in. W latach 1807-15 uczyli się tam Jan Czeczot oraz Adam Mickiewicz (w 1904 r. na ścianie kościoła ku czci ostatniego umieszczono

piękną tablicę pamiątkową, która się niestety nie zachowała). Większość uczniów mieszkała w klasztornej bursie. Do klasztoru również należały murowana stajnia, spichlerz i szereg zabudowań gospodarczych.

Murowany kościół był pokryty gontem, nie posiadał wieży, ale nad główną fasadą wisiał różańcowy dzwoneczek. Wnętrze było ozdobione systemem sklepień cylindrycznych na łukach oporowych z łękami nad oknami. Podłoga środkowej nawy była wyłożona marmurowymi płytami, a naw bocznych – cegłą. W kościele znajdowało się 10 ołtarzy. Główny ołtarz był poświęcony orędownikowi Nowogródka - św. Michałowi. Duży obraz Archanioła w srebrnej szacie wykonano za przyczyną fundacji Adama Macieja Sakowicza w połowie XVII w. (szaty wykonano w 1662 r., możliwie ikona była namalowana dla klasztoru dominikanów w Zębinie, a do Nowogródka trafiła wiek później). Szczególną czcią św. Michała Archanioła w Nowogródku zaczęto darzyć po wojnie 1654-61 rr., podczas której, według podania, uratował on miasto od zniszczenia.

W kościele przechowywały się relikwie Świętego Krzyża oraz wszystkich Apostołów. Na chorach w tamtych czasach znajdowały się organy na 11 głosów.

W 1829 r. w miejscu dawnej drew-nianej została pobudowana murowana dzwonnica, dwupoziomowa, kwadratowa w podstawie, w stylu klasycznym. Po pożarze 1831 r. kościół nabył obecny wygląd w stylu klasycznym „porządku toskańskiego”, to znaczy bazyliki bez wieży, z trzema nawami z półokrągłą apsydą. Główna fasada składa się z trzyfazowej kompozycji: centralna część, która zasłania nawę główną, jest zakończona trójkątnym frontonem pod niewielką wieżą-sygnaturą (nadbudowaną w 1859 r.), boczne części (zasłaniające nawy boczne) są zakończone attykami schodkowymi. Głównym wejściem jest niewielka kruchta. Na chorach w 1859 r. zainstalowano nowe organy na 22 głosy i 4 miechy.

Szkołę dominikańską, która istniała przez prawie dwa stulecia, w 1834 r. zamknięto i przekształcono na szkołę miejską, a później - gimnazjum. Klasztor dominikanów został zamknięty na początku 1853 r., zakonnicy porozsyłani do innych klasztorów, część klasztoru przeszła do sądów ziemskiego i powiatowego, a z czasem zupełnie rozebrana na cegły. Kościół zaś przeszedł do rangi parafialnych.Rozkazem mińskiego rzymskokatolickiego duchownego konsystorza od 31 grudnia 1857 r. przekazano mu funkcję starożytnej fary, a dawna fara została przypisana do niego jako filia. Część klasztoru, która się zachowała i do dnia dzisiejszego przylega do prezbiterium kościoła, w tamtym czasie służyła jako plebania.

Parafii nowogródzkiej w różnych czasach przypisywano kaplice we wsiach Gorodzieczno,

Milkowicze, Niesucicze, Sulaczyce, Śnieżyce, Łapuszna, Starojelnia, Chrolczyce (trzy ostatnie dziś należą do dekanatu i rejonu dziatłowskiego); Sworotwa (rejon baranowicki), jak również kapliczkę na nowogródzkim cmentarzu parafialnym. W dwudziestoleciu międzywojennym (1920-39 rr.) w miejskim gimnazjum i więzieniu działały również kaplice-oratoria, które obsługiwali parafialni duchowni.

W 1948 r. starożytna świątynia została zamknięta i w czasie powojennym przekształcona na magazyn mebli, a po pożarze pozostawiona w ruinach. Mimo to w latach 70. XX wieku otrzymała status pomnika architektury o znaczeniu republikańskim.

W 1992 r. świątynię zwrócono miejscowym katolikom. Do 1997 r. trwała restauracja dzięki staraniom ówczesnego proboszcza parafii, a dziś biskupa – Antoniego Dziemianki.

Na dzień dzisiejszy w świątyni, jak i przedtem, znajduje się 10 ołtarzy, które w różnych czasach były poświęcone różnym Świętym. Tylko ołtarz główny zawsze był dedykowany orędownikowi miasta i kościoła – św. Michałowi Archaniołowi, obraz którego znajduje się pośrodku trzypoziomowej kompozycji (wzniesionej na wysokim postumencie kolumnadą koryncką, która podtrzymuje faliste belkowanie. Pomiędzy kolumnami stały kiedyś figury czterech Ewangelistów. W podobnym stylu barokowym zostały stworzone również nawy boczne). Po prawej i lewej stronach obrazu Patrona znajdują się wizerunki św. apostołów Piotra i Pawła. Na drugim poziomie znajduje się rzeźba Chrystusa Ukrzyżowanego w otoczeniu aniołów. Ołtarz ozdabia również gipsowa płaskorzeźba „Zstąpienie Ducha Świętego”. Przy filarach prezbiterium znajdują się ołtarze św. Dominika (po lewej stronie; w XIX w. również św. Dominika) i Najświętszego Serca Jezusowego (w 1853 r. – św. Tadeusza, w 1867 r. – św. Anny). Przy środkowych filarach znajdują się ołtarze św. Stanisława Kostki (z lewej strony, w 1853 r. – św. Jana Nepomucena, w 1867 r. – św. Filomeny) i św. Krzysztofa (w XIX w. – św. Józefa), do nawy centralnej naprzeciwko ambony zwrócony jest wyszukany trzypoziomowy ołtarz św. Teresy (w 1853 r. – św. Wincentego z Ferrary z wizerunkiem św. Reginy u góry, w 1867 r. – św. Heleny Cesarzowej, na pocz. XX w. – św. Teresy). Przy filarach, które są bliżej wyjścia, stoją ołtarze św. Antoniego (z lewej strony, tak jak wcześniej, obraz namalowany w 1861 r.), i św. Cecylii (w 1853 r. – św. Tomasza z Akwinu, w 1867 r. – św. Stanisława). Dwa pozostałe ołtarze znajdują się przy końcu naw bocznych. Z lewej strony – Matki Bożej Śnieżnej, z prawej – Ukrzyżowanie (wcześniej Matka Boża z Dzieciątkiem Jezus, na drugim poziomie – wizerunek św. Katarzyny). Większość obrazów, które ozdabiały ołtarze w II poł. XIX w. namalował Edward Pawłowicz, nauczyciel plastyki nowogródzkiego gimnazjum: obrazy św. Dominika (ofiara pana Piotra Obłamowicza), św. Anny (ofiara właścicielki ziemskiej Katarzyny Jodki), św. Filomeny (ofiara właścicielki ziemskiej Gnoińskiej), św. Stanisława. W niedzielę Zesłania Ducha Świętego 27 maja 2007 r. w mensie głównego ołtarza proboszcz ks. Aleksander Bakłażec uroczyście umieścił relikwie jedenastu Błogosławionych Sióstr Nazaretanek, przeniesione z kościoła farnego.

W 2003 r. według projektu mińskiego architekta Aleksadra Kondratowa rozpoczęła się restauracja dwu części klasztoru, gdzie planowane jest rozmieszczenie Centrum Rekolekcyjnego i Domu Miłosierdzia.